

הלכות חנוכה

הרמב"ם בהלכות "מגילה וחנוכה" פרק ג הלכה א כתב

בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני.

שאלות:

- א. באיזו תקופה חל חג החנוכה? _____
- ב. איזו מלכות של גויים שלטה באותה תקופה בארץ ישראל? _____
- ג. במה הגויים הפריעו לעם ישראל באותה תקופה?
 - 1. _____
 - 2. _____
 - 3. _____
 - 4. _____
- ד. מי מעם ישראל הציל את המצב? _____
- ה. כמה זמן חזרה מלכות ישראל לאחר שהמצב הסתדר? _____

❖ מהלך האירועים סביב חג החנוכה:

חורבן בית ראשון- הצהרת כורש- בניין בית שני- עליית עזרא ונחמיה- כיבוש הארץ בידי אלכסנדר מוקדון- גזירות השמד של אנטיוכוס- שיקום המקדש, בית חשמונאי משיב את השלטון- זרע חשמונאי- הורדוס- בני הורדוס- חורבן בית שני

❖ נמשיך לעיין בדברי הרמב"ם, שם, הלכה ב

וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

שאלות:

- 1. מתי החשמונאים גברו על היוונים והצליחו לכבוש מחדש את המקדש? _____
- 2. מהי כמות השמן הטהור שמצאו החשמונאים בבית המקדש? _____
- 3. ע"פ הרמב"ם, איזה תהליך דורש זמן של 8 ימים? _____

שאלה למחשבה: בבית המקדש היו מדליקים בכל יום את המנורה, אז איך יכול להיות שלא היה בו שמן?
תשובה:

אלא בוודאי שהיה בו שמן רב, אך בגלל שהיה ספק שמא הגויים הטמאים נגעו בשמן, החשמונאים לא יכלו להדליק את המנורה מן השמן שהם מצאו, עד שהם מצאו פך אחד של שמן שחתום עם שעווה בחותמת מיוחדת של הכהן הגדול, והיה להם ברור שאף אחד לא פתח את פך השמן, כי הפקק עוד היה סגור כשהם מצאו את הפך.

- פך שמן סגור עם פקק:

כתב דניאל קינד

✧ תקנת חג החנוכה - הלכה ג

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, ... והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה.

מסכת שבת דף כא עמוד ב

מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי (ימים) דחנוכה תמניא (שמונה) אינון (הינם), דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון (שלא להספיד בהם את המת ולא להתענות בהם). שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

✧ שאלות:

1. מתי מתחיל חג החנוכה? _____
2. ימי חג החנוכה, נקראים ימי _____ ו _____
3. היכן יש להדליק את נרות חג החנוכה? _____
4. מתי הוא זמן ההדלקה? _____
5. מהי מטרת הדלקת נרות חג החנוכה? _____
6. חיוב הדלקת הנרות הוא מדאורייתא או מדרבנן.

✧ הסעודות בחג החנוכה:

ר' יוסף קארו, בעל השולחן ערוך פסק באורח חיים הלכות חנוכה סימן תרע סעיף ב

ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה.

ר' ישראל הכהן מראדין ("החפץ חיים") כתב על השו"ע בספרו "המשנה ברורה" בס"ק (סעיף קטן) ו

שלא קבעום למשתה ושמחה - אלא להלל ולהודות.

✧ שאלות:

1. ע"פ השולחן ערוך, הסעודות שעושים בחג החנוכה, הם סעודות מצווה וסעודות רשות
2. ע"פ המשנה ברורה והשולחן ערוך, חכמים תיקנו בחג החנוכה להודות לה', לא ע"י _____ אלא ע"י אמירת _____

✧ הרמ"א העיר על דברי השולחן ערוך

הגה = דברי הגהה של דברי הרמ"א על השולחן ערוך. וי"א = ויש אומרים.

הגה: וי"א שיש קצת מצוה ברבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח (מהר"א מפרא"ג).

ניתן לראות ע"פ הסוגריים בסוף הדיבור של הרמ"א, שמקור דבריו של הרמ"א הוא מן המהר"ל מפראג. הרמ"א, בדומה לשולחן ערוך, פסק ע"פ מקורות הלכתיים שעמדו לפניו, ולא המציא את ההלכות מעצמו.

רבי יהודה ליווא (=ליב) ב"ר בצלאל נולד כנראה בפוזנא שבפולין סביב שנת ר"פ (1520) למשפחת רבנים ידועה. למד תורה מפי אביו ובישיבות שונות. בשנים שיי"ג (1553) מונה כרבה של ניקלשבורג ושל כל מדינת מוראביה (היום חלק מצ'כיה). לאחר עשרים שנה, בשנת שלי"ג (1573), עבר לפראג והקים שם ישיבה. בשנת שמ"ד (1583) מונה לרבה של עיר מולדתו פוזנא, וכיהן שם כרב ארבע שנים. אח"כ בשנת שמ"ח (1588) חזר לפראג, ונחשב בה לגדול הרבנים ולמנהיג יהודי העיר. לאחר שלוש שנים שב לפוזנא, ובמשך חמש שנים נוספות כיהן שם כרב וכראש ישיבה, תיקן תקנות והפיץ תורה. בשנת שני"ח (1598) חזר המהר"ל לפראג בפעם השלישית ומונה לרבה ולראש הישיבה. הוא נפטר בשנת שס"ט (1609). המהר"ל היה ראש ישיבה, פוסק, מפרש, מחנך, מקובל ומנהיג, אבל הוא התפרסם בעיקר בעקבות ספרי המחשבה וההגות שחיבר. ספריו מבוססים על חכמת הקבלה, אבל הם כתובים בשפה הגותית - פילוסופית מיוחדת, שאינה מביאה לידי ביטוי גלוי את חכמת הנסתר אלא את הרעיונות הגלומים בה. רוב המאמרים שבספריו בנויים על דברי חז"ל בהלכה ובאגדה, שהמהר"ל נותן להם משמעות מיוחדת.

■ שאלות:

1. מי היה שמו של המהר"ל מפראג? _____
2. היכן נולד המהר"ל? _____
3. לפני כמה מאות שנים נפטר המהר"ל? _____
4. המהר"ל התפרסם בעיקר בזכות ספריו בתחום ה_____

נחזור לדברי הרמ"א. הרמ"א הביא בשם המהר"ל מפראג, שיש צד לומר שסעודות חג החנוכה הינן סעודות של מצווה. זאת משום שבתאריך כ"ה בכסלו חלו 2 אירועים חשובים:

- א. נס חג החנוכה
- ב. חנוכת המשכן בזמן דור המדבר, בהנהגת משה רבינו

כך אומר לנו מדרש האגדה:

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ו

אמר רבי חנינא בעשרים וחמשה בכסליו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, שהקימו משה אחד בניסן כמה שכתב וביום החודש הראשון באחד לחדש תקים משכן אהל מעד (שמות מ' ב')

מדוע הקב"ה חיכה עד אחד בניסן?

על כך עונה לנו המשנה ברורה:

שהמתין הקדוש ברוך הוא בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק ואמר הקדוש ברוך הוא עלי לשלם לכסליו ושלם לו חנוכת בית חשמונאי

נמצא אם כן, שהסעודות בחג החנוכה, מכוונות גם כנגד חג החנוכה, וגם כנגד יום סיום מלאכת המשכן.

✧ המשיך הרמ"א וכתב:

ונוהגין לומר זמירות ושבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה (מנהגים)

שוב הרמ"א הביא הלכה משמו של פוסק אחר, והוא בעל המנהגים.

מי היה בעל ספר המנהגים?

ר' יצחק אייזיק טירנא מחבר 'ספר המנהגים' חי באוסטריה (סוף המאה הי"ד - מחצית המאה הט"ו). רבו המובהק היה ר' אברהם קלוזנר, שגם הוא חיבר ספר מנהגים. כן קיבל תורה מפי ר' שלום מנוישטט (המהר"ש), ועוד. ר' אייזיק חיבר את 'ספר המנהגים' שלו במטרה לסכם את מנהגי יהודי אוסטריה לכל השנה על פי מנהגי רבותיו, ובעיקר כדי שהוא יהיה כעין מדריך לתפילה ולמנהגי בית הכנסת. עם נדידת היהודים מזרחה התפשט מנהג זה במזרח אירופה, והספר הפך למקובל והנפוץ ביותר מבין ספרי המנהגים באשכנז.

כתב דניאל קינד

שאלות: ✨

1. מה היה שמו של בעל מחבר ספר המנהגים? _____
2. מה הייתה מטרת חיבור ספר המנהגים? _____
3. ע"פ ספר המנהגים, כיצד ניתן להפוך את סעודות חג החנוכה מסעודות רשות לסעודות מצווה? _____

המשיך הרמ"א בסעיף ב' וכתב על מקור המנהג לאכול מאכלי חלב בחג החנוכה: ✨

יש אומרים שיש לאכול גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב (כל בו ור"ן).

ראשית, מובא בסוגריים שהמקור לדברי הרמ"א, הוא מהכלבו ומהר"ן.

מי היה הכלבו? ✨

ר' אהרן ב"ר יעקב הכהן מנרבונה שבפרובנס (דרום צרפת). נולד באמצע המאה הי"ג (ראשית האלף השישי). למד אצל חכמי ארצו, ושהה תקופה מסויימת גם בספרד. בשנת ס"ו (1306) גורש עם כל יהודי צרפת, והתיישב באי מיורקה שליד ספרד. הוא נפטר בערך בשנת ה"א צ' (1330).

שאלות: ✨

1. מה היה שמו של בעל הכלבו? _____
2. היכן הכלבו פעל? _____
3. הוא היה חלק מגירוש _____, בשנת _____.

ומי היה הר"ן? ✨

רבי ניסים בן ראובן גירונדי (הר"ן), נולד בברצלונה בשנת ה"א פ' (1320) ונפטר בשנת ה"א ק"מ (1380). הר"ן נחשב לפוסק הדור, ומכל תפוצות ישראל היו פונים אליו בשאלות. תלמידו המובהק היה הריב"ש. חיבורו החשוב הוא פירושו על הרי"ף, בו מבאר הר"ן בהרחבה את הלכותיו של הרי"ף. הר"ן כתב גם פירוש על רוב מסכתות התלמוד הבבלי

שאלות: ✨

1. מה פירוש ראשי התיבות ר"ן? _____
2. היכן הר"ן נולד? _____ ובאיזו שנה? _____
3. מי היה תלמידו המובהק של הר"ן? _____

המקור בכלבו- יהודית בתו של יוחנן כהן גדול (יוחנן היה אביו של מתתיהו החשמונאי) פגשה את המלך היווני והצליחה להרוג אותו ✨

ספר כלבו סימן מד

והאכילתו תבשיל של גבינה כדי שיצמא וישתה לרוב וישתכר וישכב וירדם ויהי לה כן וישכב וירדם ותקח חרבו וחתכה ראשו ותביאהו לירושלים וכראות החיל כי מת גבורם וינוסו, ועל כן נהגו לעשות תבשיל של גבינה בחנוכה

בספר יהודית מדובר על כך שיהודית הורגת את המלך נבוכדנצר, ובמקורות היהודים הוא הפך בטעות לאנטיוכוס, מפני שהתרגום הלטיני ייחס את הנאמר לזמן החשמונאים.

"ספר יהודית" הוא ספר מן הספרים החיצוניים. יש לנו בתנ"ך 24 ספרים, שחז"ל בחרו בקפידה, והחליטו איזה ספר להכניס ואיזה לא. את ספר יהודית, חז"ל לא הכניסו לתנ"ך. אם חז"ל לא הכניסו לתנ"ך, כנראה שהם חשבו שיש בעיה באמיתות ההיסטורית שלו, ושהוא לא מוביל להשגת רוח הקודש. עם זאת הפוסקים המאוחרים לא נמנעו מלהביא שמועות על "ספרים חיצוניים", כשהם חשבו שהעניין מוסיף ערך מוסף לעניין.

נמצא שספר יהודית לא שרד בעולם היהודי, כי חז"ל לא הכניסו אותו לתנ"ך. אז איך הוא שרד? ע"י הנוצרים. הנוצרים הכופרים שסילפו את התורה שמרו ספרים רבים. הם טענו שיש "ברית ישנה" שזה התורה של היהודים, ויש את ה"ברית החדשה" שזה התורה שלהם שהקב"ה כביכול כרת איתם ברית חדשה. אנחנו כמובן טוענים שזה לא נכון, וזה בגלל שהקב"ה הבטיח בתורה שלא יפר ה' את הברית עם עמו. הנוצרים שימרו בכנסיות שלהם את ספר התנ"ך שלנו הכולל 24 ספרים, ביחד עם עוד ספרים ולכל הספרים כולם הם קראו "ברית ישנה". כלומר יש לדעת הנוצרים "ברית ישנה" שיש בה את התנ"ך שלנו + ספרים נוספים (שאנו קוראים להם "ספרים חיצוניים").

בגלל שהכנסיות שמרו על קיומן מאות שנים, ולא עברו פרעות וגזירות כמו שעבר על היהודים, ספרי הנוצרים שרדו. חלק מהספרים החיצוניים שהנוצרים שמרו בשפה היוונית הוא "ספר יהודית".

יוצא ש"ספר יהודית" שרד בגרסה היוונית שלו ע"י הנוצרים, ולאחר מאות שנים הוא חזר אלינו בתרגום מיוונית.

מצינו אף ברש"י, שהוא ייחס את נס חג החנוכה ליהודית (רש"י מסכת שבת דף כג עמוד א): "שגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר (פקיד) תחלה, ועל יד אשה נעשה הנס".

✧ תוקפו של היום

החתם סופר כתב חידוש גדול, ולפי דבריו חגיגת חג החנוכה מידי שנה הינה בכלל קיום מצוות עשה מן התורה. זאת על סמך הגמרא במסכת מגילה (יד, א) האומרת שחז"ל ראו צורך לתקן את פורים, משום שהם עשו קל וחומר ואמרו:

"אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיטה לחיים לא כל שכן?"

כלומר, אם על נס יציאת מצרים, שרק היינו בעבדות, התורה תיקנה חג פסח ואנו אומרים בו הלל, אז קל וחומר בחג פורים שהמן רצה להשימד את כל העם היהודי, שעלינו לומר שירה ולתקן חג הודיה לה'.

מכאן לומד החתם סופר, שבמצב ש:

1. יש נס גדול של הצלה לעם ישראל
2. הגמרא מזכירה את הנס הזה

- אזי עלינו לתקן חג ולהודות לה', וחובה עלינו לחוג את אותו החג, והתוקף שלו הוא מן התורה, כי למדנו את החיוב הזה ממידת "קל וחומר" וזו מידה אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן

✧ הבה נעיין בדבריו של החתם סופר

ולפי"ז = ולפי זה. מ"ע = מצות עשה. ק"י - קל וחומר (אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן) הכי נמי = כך גם.

שו"ת חתם סופר יורה דעה סימן רל"ג

"קביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא דאורייתא, ולפי"ז יום פורים וימי חנוכה דאורייתא הם, אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו מדרבנן, והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מ"ע דאורייתא וכו', ואפשר קריאת הלל ומגילה ק"ו מדאורייתא, כמו שמצוה בפסח לספר יציאת מצרים בפה הכי נמי ממות לחיים חייב לומר שירה בפה דוקא"

✧ שאלות:

1. ע"פ החתם סופר, האם עצם חגיגת חג פורים וחג חנוכה הוא מדאורייתא או מדרבנן? _____
2. ע"פ החתם סופר, האם משלוח מנות בפורים או הדלקת נרות בחנוכה הוא מדאורייתא? _____

כתב דניאל קינד

✧ הרמב"ן כתב ע"פ המדרש, שחלשה דעתו של אהרון כאשר הוא ראה שכל הנשיאים השתתפו בחנוכת המזבח, ואילו הוא ושבוט לא השתתפו. על כך ניחם אותו הקב"ה ואמר לו ש"שלך גדולה משלהם", כי הנשיאים זכו רק פעם בחיים להביא מתנות לחנוכת המזבח, ואילו הכהנים ישמשו את המזבח תמיד בבית המקדש, ואף כשבית המקדש לא יהיה קיים, עדיין תשועת חג החנוכה תיזכר שהייתה ע"י בית חשמונאי הכהנים, וזו לשונו:

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה "דבר אל אהרון ואמרת אליו", יש חנכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנכת בני חשמונאי

■ שאלה: מהי חנוכת המזבח לדורות שלה זכו הכהנים?

■ **ימי החנוכה מסוגלים לתיקון הנפש:**

קיצור שולחן ערוך סימן קלט סעיף א

ומרבים בצדקה בימי חנוכה כי הם מסוגלים לתקן בהם פגמי נפשו על ידי הצדקה וביחוד ללומדי תורה העניים להחזיקם.

■ **ההבדל בין חנוכה לפורים:**

הב"ח (הבית חדש - בסימן תר"ע) הקשה קושיה, מדוע חג חנוכה שונה מחג פורים. בחג פורים חז"ל תיקנו שיש לערוך סעודת מצווה (משתה) ויש מצווה לשמות, ואילו בחג החנוכה תיקנו לומר רק הלל. מדוע חג החנוכה שונה מחג פורים?

ואיכא למידק היא גופה קשה
למה לא קבעום למשתה ולשמחה כמו בפורים.

■ **הב"ח עונה על כך שיש חילוק בין חג החנוכה לחג פורים:**

א. **חג פורים** - נגזרה גזירה להשמיד את עם ישראל, בגלל שהם נהנו מסעודתו של אחשוורש הרשע (ולדעת חכמים השתחוו לעבודה זרה) ולאחר מכן כשהם עשו תשובה ע"י צום במשך שלושה ימים, הם קבעו משתה של סעודת מצווה לזכר הנס שנעשה להם. כלומר, מכיון שעיקר הגזירה והנס היה קשור בעניין הסעודה שעליה נגזרה הגזירה, לכן גם קבעו על זה משתה.

ב. **חג חנוכה** - נגזרה גזירה על עם ישראל, בגלל שהם נתרשלו בעבודת בית המקדש, ועל כן אנטיכוס גזר לבטל את קרבן התמיד בבית המקדש. כמו כן הוא ביטל את הדלקת המנורה בבית המקדש. על כן, זכר לגזירה ולנס מדליקים נרות, לזכר הדלקת המנורה שהתבטלה מאיתנו.

מסיים הב"ח ואומר שבגלל שחג החנוכה הוא כנגד עבודת בית המקדש, בחג החנוכה יש להודות ולהלל את ה', ויש להשקיע **בעבודת הלב**, כלומר לתקן את המידות ולהרגיש קירבה להקב"ה.

וזו לשונו של הב"ח:

ונראה **דבר פורים** עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו של אותו הרשע (מגילה יב א) ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתייה של איסור ושמחה ומשתה של איסור וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמו שאמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים [וגוי] ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגוי' (אסתר ד טז) ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס

אבל **בחנוכה** עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כדתניא בברייתא (אוצר מדרשים [אייזנשטיין] עמ' 193 ד"ה דור) שגזר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד ועוד אמר להם מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הם אבודין ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה (שמות כז כ) להעלות נר תמיד כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין כו' עמדו וטימאו כל השמנים וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם יי' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית יי' ע"כ נעשה הנס גם כן בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה

ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא **העבודה שבלב**

■ **שאלות - ע"פ דברי הב"ח:**

1. בחג הפורים, קבעו משתה, בגלל ש

2. בחג החנוכה קבעו לומר הלל, בגלל ש

3. ע"פ הבי"ח, עיקר העבודה הרוחנית בחג החנוכה היא _____

■ מי היה הבי"ח?

הבי"ח - הבית חדש, הינו רבי יואל סירקיש נולד בפולין בשנת ה"א שכי"א (1561), שם מת בשנת ה"א תי' (1640). מגדולי הפוסקים האשכנזים לאחר הרמ"א, פירושו לטור בשם בית חדש (בי"ח) משמש עמוד תווך של לימוד ההלכה, והגהותיו לשי"ס, הגהות הבי"ח, מודפסות כמעט בכל מהדורות השי"ס. חתנו - תלמידו, ר' דוד בן שמואל הלוי, חיבר אף הוא פירוש חשוב בהלכה, הוא פירוש הטי"ז (טורי זהב) לשלחן ערוך.

1. מהו שמו של הבי"ח? _____
2. היכן הבי"ח נולד? _____
3. פירוש הבי"ח הוא פירוש ל _____
4. על התלמוד הבבלי יש לנו _____
5. מי היה חתנו של הבי"ח? _____

■ התמדה בלימוד התורה במהלך חג החנוכה, משמו של השל"ה הקדוש :

"הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה יותר מבשאר ימים וכו' ובעוה"ר (ובעונותינו הרבים) רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה והולכים אחר ההבל וכו' ע"כ השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ומצוות"

רבי יואל סירקיש בעל הבי"ח היה גאון אדיר אחד מהמפרשים על הטור. בתחילת דרכו היה רב בעיירה באלז, וחי בעניות ואף שהיה רב הקהילה היה מקבל שכר פרוטות. בלילות היה מחפש נר קטן כדי ללמוד וגופו רעד מהקור הגדול וכדי לחממו היה הולך לבית מרחץ וקונה משקה שגר קטן כדי להתחמם ולהמשיך הלאה ללמוד תורה. תושבי העיירה לא היו יודעים שהבי"ח לומד בלילה לאור הנר, וחשבו שכל הלילות הוא יושן, שותה משקאות חריפים, ולכן אינו ראוי לרב הקהילה שלנו. עד כדי כך לקחו מכתב וכתבו לשמש של הרב מהשבת הזאת לא ישב הבי"ח כבר על הכיסא של רב הקהילה, ונתנו לשמש את המכתב.

ערב שבת הרב יוצא לחצר לשטוף את פניו לכבוד שבת באו ציפורים וצפצפו, הלך לאשתו ואמר לה, מזל טוב. שאלה אותי, על מה מזל טוב? אמר לה, שמעתי מהציפורים שצריכים להגיע שלושה שליחים מאחד העיירות ועכשיו בעז"ה תכני סעודה גדולה לשבת לאורחים האלה. אמרה לו, איזה סעודה גדולה בקושי לעצמנו יש מה לאכול. אבל הבי"ח לא נבהל ואמר לה, קחי הלוואה תקני בשפע ששום דבר לא יהיה חסר.

בינתיים השמש לקח את המכתב ולא ידע איך להביא אותו לרב שלא יהיה בשבת בער. מצד שני אם לא ייתן יפטרו אותי מהעבודה שלי. החליט שעדיף לו שיפטר ולא יצער את הרב ולא מסר את המכתב לרב. כך היה, בערב שבת הגיעו השלושה שליחים הרב קבל אותם בכבוד גדול. וכשהגיע לבית הכנסת ופסע לכיוון מקומו הקבוע, השמש ראה שאנשים רוצים לעצור אותו שלא ישב. מיד רץ לעברתם וביקש מהם שלא ימנעו ממנו כי הרב לא יודע כלום שאני עדיין לא מסרתי לו את המכתב ובמוצאי שבת המסור לו, כך נחה דעתם והרב ישב במקומו בלי שידע מאומה. הגיע מוצאי שבת הרב קורא לשמש שלו ואמר לו, אני יודע את כל הסיפור ובזכות שלא רצית לצער אותי בשבת יהיה לך בן שיאיר את העולם בתורה.

הבי"ח הלך לאחת העיירות וכשהגיע שמה יש מחוזות מחוזות והיה מקום שהיה מלחמות בין כמה מחוזות ותושבי העיירה שהיו סקרנים היו הולכים לראות את הקרבות בניהם. והבן של הרמ"א הלך לראות את הקרבות, והוא לא הבין איך יכול להיות שאחד הורג את השני ומיד התעלף. בינתיים אותם המחוזות שנלחמים התקדמו וראו אחד אדם שוכב על הרצפה וחשבו שזה איוב והרגו אותו. לאחר זמן התברר שהיה יהודי, הגויים התנצלו על כך שחשבו שזה איוב. לקחו את הבן של הרמ"א וכשבאו לקברו שמו לו שקים ביד בכך שיתנקם בשונאים האלה. כך באמת, אותם הגויים שהרגו אותו נפלים בקרבות כמו זבובים, המפקד כנס ללחץ ולא הבין למה כך נפלים.

בעיירה של היהודים היה יהודי אחד שהיה מוסר רץ למפקד וסיפר לו שהיהודים קברו את בן הרמ"א שהרגתם עם שקים כדי להתנקם בכם. איך ששמע המפקד, עלה לו הדם לראש וביקש למחרת ללכת ולפתוח את הקבר של אותי יהודי ואם כך אני מתנקם בכל היהודים.

הבי"ח ישן, הגיע אביו בחלום וסיפר לו את כל הסיפור וביקש ממנו לקום מיד וללכת להוציא את שני השקים מהקבר. הבי"ח התעורר בבהלה קרא מיד לחברה קדישא לכו ותמצאו את הקברו של בן הרמ"א ותוציאו את השקים. הגיעו החברה קדישא וניסו להוציא את השקים אבל הנפטר לא משחרר, חזרו לב"ח וסיפרו לו שהנפטר לא רוצה לשחרר את השקים. הבי"ח הגיע איתם בחזרה אל בית הקברות וביקש מן הנפטר שיסחרר, אבל למרות כל, הנפטר לא רוצה לשחרר. אמר לו הבי"ח, אם תשחרר את השקים אני מבטיח לך שאחרי הפטירה שלי אני מורה שיקברו אותי לידך. מיד שחרר את השקים לקחו אותם וכיסו את הקבר שלא יראה זכר לפתיחתו.

למחרת על הבוקר, הגיע המפקד עם חייליו לחברה קדישא וביקש לפתוח את הקבר של בן הרמ"א. וכשפתחו את הקבר לא היה שום שק. התעצבן המפקד על אותו יהודי המלשין שרימהו. ופתאום הנפטר פתח את עיניו והסתכל על אותו יהודי מלשין. המוסר נבהל והתעלף. ראה את זה המפקד וביקש להרוג את אותו מוסר. לאחר זמן נפטר הבי"ח, וקברו אותו ליד בן הרמ"א וכתבו על המצבה של אותו בחור "כאן נפטר קדוש אצל הבי"ח והבי"ח אצל קדוש".

שהבי"ח סיים לכתוב את החיבורו "בית חדש" נתן אותו לאחד מל"ו צדיקים נסתרים שיתן על החיבור הסכמה. עבר הרבה זמן והבי"ח מחכה ועדיין הוא לא קיבל את ההסכמה מאותו צדיק. שאלו למה אתה לא נותן לי עדיין הסכמה. אמר לו אותו צדיק לב"ח החיבור שלך הוא חיבור מרומם אבל מן השמים אמרו לי אם גומרים להדפיס את הספר שלך גמרת את התפקיד שלך. אמר לו הבי"ח, בשביל להציץ תורה אני מוכן לסיים את תפקידי. וכך היה גמרו להדפיס את הספר והבי"ח הלך לעולמו.

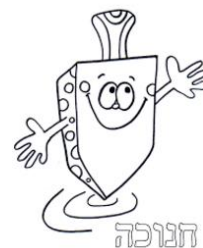

■ משחק הסביבון בחג החנוכה :

■ באוצר כל מנהגי ישורון כתב שהטעם למשחק בסביבון הוא בכדי להטעות את היוונים, שאם היו מוצאים אותם כשהם לומדים תורה בע"פ, הם היו טוענים שהם רק שיחקו בסביבון ולא למדו תורה

כתב דניאל קינד

- הדבר מראה לנו שהיהודים בעבר מסרו את הנפש על התורה ולא פחדו מהיוונים, והדבר רמוז בשם 'כסלו', **להורות נתן** כתב ש'כסלו' זה מתיבת 'כסל', שפירושו 'מבטח' כמו שמשמע מאיוב (ח,יד) 'אֲשֶׁר יָקוּט כְּסָלוֹ', והרלב"ג פירש שכסלו זה מבטחו. והנה בחודש כסלו יצאו החשמונאים המעטים נגד החשמונאים הרבים ושמו כסלס\ביטחונם בהקב"ה
- **מה ההבדל בין הסביבון של חנוכה לרעשן של פורים?** (משמו של הרב אברהם יצחק שפרלינג מלבוב)
- **הבדל ראשון:**
סביבון- מסובבים מלמעלה, כי לא עשו תשובה כהוגן, רק היו רחמי שמיים עלינו
רעשן- מסובבים מלמטה, כי ישק ואפר יוצע לרבים' שהייתה התעוררות מלמטה
- **הבדל שני:**
סביבון- מסובבים מלמעלה, כי נס חנוכה היה נסוב על עניינים של מעלה דהיינו הצלת הנפש היהודית
רעשן- מסובבים מלמטה, כי היה מדובר בהצלת הגוף
- **הבדל שלישי:**
סביבון- מסובבים על השולחן\הארץ, כי היה מעשה בארץ של החשמונאים שלחמו
רעשן- מסובבים באוויר, כי הכל היה משמיים, שהרי לא עשו כלל מלחמה, ועל כן מסובבים באוויר
- **הרבי אליעזר מוויזניץ** בעל ה"דמשק אליעזר" הסביר שהסביבון נועד לפרסום הנס, וזה חייב להיות דווקא ע"י סביבון, בכדי שנדע שמי שעומד במקום אחד בלי לזוז לא תהיה לו בסייעתא דשמיא, רק **האדם צריך תמיד להסתובב ולהשפיע**, ואז הוא יחולל נסים, וזה כסביבון החנוכה שכל הזמן מסתובב ומשפיע שפע.

- הרב מזלוטשוב כתב שכותבים דווקא 'נס גדול היה שם' מה שלא כותבים ברעשן של פורים, כי בחנוכה היה נס יותר גדול מפורים:
בחנוכה- רצו היוונים לאבד לנו עוה"ז ועוה"ב, ועל כן זה 'נס גדול' שנסוב על חיים גשמיים ורוחניים
בפורים- המן רצה לאבד רק עולם הזה

- **סדר הדלקת נר חנוכה:**
השו"ע (תרעא, א) פסק שחובה על כל אחד חובה להדליק נרות חנוכה

צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק.

הגמרא (שבת דף כג עמוד ב) אומרת

אמר רב הונא: הרגיל בנר - הויין ליה בנים תלמידי חכמים

ומפרש שם רש"י

דכתיב (משל"ו) כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת ו**חנוכה** - בא אור דתורה.

- **מסקנה:** הדלקת נרות מצווה, של נר שבת ונר חנוכה, מסוגלים להביא אדם לידי יראת שמיים ותלמוד תורה.

נחזור לדבריו של השולחן ערוך, על כך שכל אדם מחויב להדליק נר חנוכה.

המשנה ברורה מפרש שמה שהשו"ע פסק שאדם חייב למכור את הבגד שלו כדי לקנות נר חנוכה, זה מדובר רק על קניית נר חנוכה אחד לכל יום, ולא כמו שבימינו אנו מדליקים בכל לילה נרות רבים

משנה ברורה סימן תרעא ס"ק ג: אבל אינו מחוייב בכל זה רק בשביל נר אחד בכל לילה

מדוע די בנר אחד? משום שזו הייתה עיקר התקנה מלכתחילה, שכל בית ידליק רק נר חנוכה אחד. לאחר מכן באו יהודים צדיקים שרצו להדר, ותיקנו שכל אחד מבני הבית ידליק נר לעצמו. לבסוף הידרו עוד יותר ותיקנו להוסיף בכמות הנרות.

- א. **שלב ראשון:** נר אחד לכל בית
ב. **שלב שני- מהדרין:** נר אחד לכל אחד מבני הבית
ג. **שלב שלישי- מהדרין מן המהדרין:** הוספה במספר הנרות לכל אחד מבני הבית

- **וכך לשון הגמרא** (שבת כא ב):

(א) תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו.

(ב) **והמהדרין** - נר לכל אחד ואחד.

(ג) **והמהדרין מן המהדרין,**

- **בית שמאי** אומרים: יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך;

- **ובית הלל** אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך.

הרמב"ם פסק כשיטת המהדרין מן המהדרין, בשיטת בית הלל:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ד הלכה א

כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד, והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים, והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד.

הרמ"א (תרע"א, ב) העיר על השולחן ערוך, שאם יש בבית כמה אנשים שמדליקים חנוכיות, אזי כל אחד ידליק חנוכיה במקום אחר כדי שיהיה ניכר שכל אחד הדליק חנוכיה נפרדת:

ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג).

■ **היכן מדליקים את החנוכיה?**

הגמרא במסכת שבת כא ב אומרת

תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.

ע"פ זאת פסק הרמב"ם

כתב דניאל קינד

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ד הלכה ז
 נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ
 בטפח (8 ס"מ) הסמוך לפתח
 על שמאל הנכנס לבית
 כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל

■ מדוע מניחים בטפח הסמוך לפתח?

עונה המשנה ברורה (ס"ק ל"א): "שאם ירחיקנה להלן מן הפתח אינו ניכר שבעה"ב הניחו שם"

הדלקת נרות בבית הכנסת:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ז

ובבה"כ מניחו בכותל דרום (או בדרום המנורה, ומסדרן ממזרח למערב) (ת"ה ס"י ק"ד ב"י), ומדליקין ומברכין (בבית הכנסת) משום פרסומי ניסא. הגה: ואין אדם יוצא בנרות של בהכ"נ, וצריך לחזור ולהדליק בביתו (ריב"ש סימן קי"א); ונוהגין להדליק בבהכ"נ בין מנחה למערב;

השו"ע פסק שיש להניח את החנוכה בבית הכנסת בקיר הדרומי. מדוע?

משנה ברורה סימן תרעא ס"ק מ: זכר למנורה שמקומה במקדש בדרום

■ שאלה: ע"פ המשנה ברורה, מדוע יש להניח את החנוכה בקיר הדרומי בבית הכנסת? _____

בית הכנסת שלנו נקרא "מקדש מעט" כי הוא כדוגמת בית המקדש

שאלות:

- א. ע"פ הרמ"א, לפי דברי הריב"ש, האם אדם יכול לצאת ידי חובה בהדלקת הנרות בבית הכנסת? _____
- ב. מתי מדליקים נרות בבית הכנסת? _____

- זמן ההדלקה:

הברייתא אומרת מתי הוא זמן ההדלקה (מסכת שבת דף כא עמוד ב)

מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק

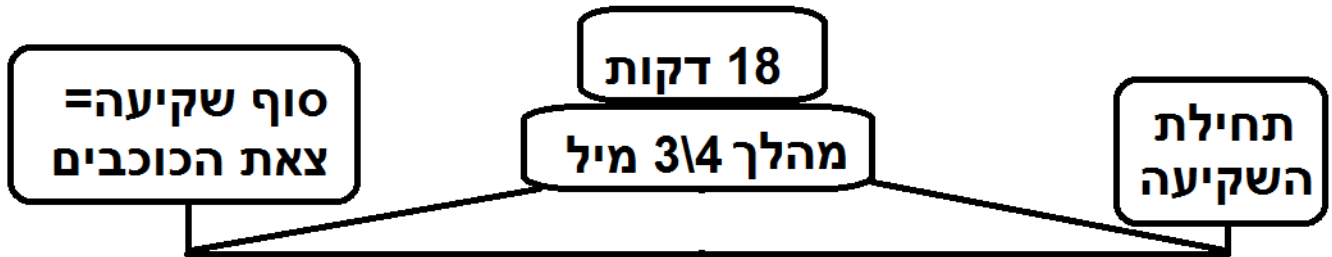
- מהו זמן "משתשקע החמה"?

א. דעה ראשונה:

תוספות (מנחות כ עמוד ב): מדובר בסוף השקיעה, כלומר בזמן צאת הכוכבים יש להדליק את נרות החנוכה.

בסוף שקיעה דהיינו צאת הכוכבים

סוף שקיעה הוא מהלך 3¼ מיל לאחר השקיעה, כלומר 18 דקות לאחר השקיעה מגיע צאת הכוכבים.

ב. דעה שנייה:

לדעת הרשב"א, הר"ן ועוד, הכוונה היא שיש להדליק את נרות החנוכה מיד בתחילת השקיעה. כלומר, יש להדליק 18 דקות קודם צאת הכוכבים. תחילת השקיעה, זה הזמן שבו השמש נעלמת מעבר לקו האופק.

פסיקה למעשה:

השולחן ערוך פסק כדעה הראשונה, כשיטת התוספות, שיש להדליק בסוף השקיעה, כלומר בזמן צאת הכוכבים

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעב סעיף א

אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם סוף שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים.

המשנה ברורה הסביר את טעמו של השולחן ערוך, מדוע עדיף להדליק בצאת הכוכבים

משנה ברורה סימן תרעב ס"ק א

עם סוף שקיעתה - היינו צאת הכוכבים שאז העם עוברין ושבין ורואין בביתו ואיכא פרסומי ניסא.

מלא את הטבלה הבאה:

זמן הדלקת נרות החנוכה	האם השולחן ערוך פסק כמותו להלכה	
תוספות		
רשב"א ור"ן		

המשנה ברורה חשש לכתחילה לדעת הגר"א, שפסק כדעת הרשב"א והר"ן, שמדובר בתחילת השקיעה, וממילא מדובר שיש להדליק את נרות החנוכה, כ-15 דקות קודם צאת הכוכבים

משנה ברורה סימן תרעב ס"ק א

באמת יש הרבה ראשונים דס"ל דכונת הגמרא הוא על תחלת שקיעה שניה והוא בערך רבע שעה מקודם... וכן נהג הגר"א

- מי שמדליק את נרות החנוכה בסוף השקיעה (=צאת הכוכבים) נתקל בבעיה. זאת משום שעומדות לפניו עתה 2 מצוות שעליו לעשות מיד בצאת הכוכבים:
1. הדלקת נרות חנוכה (מצוה מדרבנן)
 2. תפילת ערבית (דרבנן) עם קריאת שמע (דאורייתא)

איזו מצווה יש להקדים?

על כך נעיין שוב במשנה ברורה

משנה ברורה סימן תרעב ס"ק א

יקדים להתפלל מעריב דהוא תדיר וגם יש בה מצות ק"ש שהיא דאורייתא

ע"פ המשנה ברורה, יש להקדים ולהתפלל ערבית, משום:

- א. _____
- ב. _____

עומד לפנינו הכלל של "תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם"

במקרה שלנו: מהו התדיר? _____ ומהו שאינו תדיר? _____

■ **כמה זמן צריכים לדלוק נרות חג החנוכה?**

ראינו כבר לעיל את הברייתא האומרת במסכת שבת (כא, ב)

מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק

מהו זמן זה "עד שתכלה רגל מן השוק"?

הרי"ף כתב (מסכת שבת דף ט עמוד ב): "כמו חצי שעה"

מי היה הרי"ף?

רבי יצחק אלפסי נולד, כפי הנראה, בעיר קלעת חמאד שבאלג'יר בשנת ד"א תשע"ג (1013), ונפטר בליסנה, ספרד בשנת ד"א תתס"ג (1103). את תורתו למד הרי"ף בקירואן (בתוניס של היום), אצל ר' נסים גאון ואצל ר' חננאל בן חושיאל. ר' יצחק נקרא אלפסי על שם ישיבתו בעיר המעטירה פאס שבמרוקו בה יצא לו שם כאחד הגאונים הקדמונים. למעשה הרי"ף הוא אשר סיים את תקופת הגאונים ופתח את תקופת הראשונים, בכך שהוא לא כפף את ראשו בפני גאוני בבל, אלא הכריע בשאלות הלכה בכוחות עצמו. בשנת ד"א תתמ"ח (1088), בגיל 75, נמלט הרי"ף לספרד בעקבות הלשנת - שווא שאויביו הלשינו עליו למלכות בלוסנה שבספרד מונה הרי"ף לראש הישיבה המקומית, והעמיד תלמידים הרבה, ביניהם הרי"י אבן מיגאש ור' יהודה הלוי. למעשה מהווה הרי"ף אבן השתייה שעליה מושתתת תורתה של ספרד. שמו של הרי"ף התפרסם בעולם בזכות עבודתו הגדולה, ספר ההלכות, תקציר של הגמרא (תלמוד קטן), בעלת מגמה של הלכה למעשה. ספר זה הוא אחד מעמודי התווך של ההלכה בכל ישראל וזכה לפירושים רבים. מאות מתשובותיו הגיעו אלינו כתובות בעברית וגם בערבית.

שאלות:

1. מה פירוש ראשי התיבות רי"ף? _____

כתב דניאל קינד

2. היכן הוא נולד? _____ והיכן נפטר? _____
3. מי היו רבותיו של הרי"ף? _____
4. מדוע נקרא אלפסי? _____
5. האם הרי"ף שייך לתקופת הגאונים או הראשונים? _____
6. מי היו תלמידיו המפורסמים? _____
7. מהי עבודתו הגדולה של הרי"ף, שגם אנו השתמשנו בה עתה כדי לפרש את הגמרא? _____

לעומת הרי"ף שנתן גדר ברור של זמן והוא "חצי שעה" לאחר שקיעת החמה, הריטב"א כתב שבכל מקום יש לשער זמן שונה, לפי הזמן שלוקח לאנשים לחזור הביתה ממקום עבודתם

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף כא עמוד ב
ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, והמנהג הפשוט ששיעורו כל זמן שחנויות המוכרים שמן וכיוצא בהם פתוחות

- **למעשה** : השו"ע פסק כדעת הרי"ף

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעב סעיף ב
מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא

לפי פסיקת הגר"א שראינו לעיל, שיש להדליק בתחילת השקיעה, שהיא כ-15 דקות קודם צאת הכוכבים, ממילא יש לתת שמן בנר שיחזיק מעמד עד 30 דקות לאחר צאת הכוכבים, כדי לצאת ידי חובת כל השיטות. כלומר שמן שיספיק לכ-45 דקות.

האם במקום בו אנשים חוזרים לביתם לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים, יש לתת שמן שיספיק לדלוק גם לאחר מכן	האם השו"ע פסק כמותו	עד מתי הנרות צריכים לדלוק	
			רי"ף
			ריטב"א

בימינו, שיש תאורת רחוב ואנשים מצויים ברחובות גם בלילה, ניתן לומר שמשך זמן זה ארוך יותר (ע"פ ריטב"א שבת כא, ב), אך לכתחילה ראוי להקפיד להדליק בחצי השעה הראשונה "מששתקע החמה".

מה עושים למעשה?

- קהילות **עדות המזרח** נהגו להדליק מיד בצאת הכוכבים כדעת השולחן ערוך.
- אצל **קהילות האשכנזים** ישנם שלושה מנהגים מרכזיים בעניין זמן ההדלקה לכתחילה:
 1. מיד לאחר שקיעת החמה (מנהג תלמידי הגר"א [אז נדברו ז,ע] ועוד). כך נהגו קהילות רבות בירושלים
 2. מיד בצאת הכוכבים, כ - 20 דקות לאחר השקיעה (מנהג החזון איש [תשובות והנהגות ב', שלד] ועוד), בארץ ישראל, בדרך כלל, בערך בשעה 17:00.
 3. מתפללים ערבית בצאת הכוכבים ומדליקים מיד אחרי התפילה (שערי תשובה תרעב, א; קיצור שולחן ערוך קלטי, ועוד).

■ **בחג החנוכה אנו שרים את הפיוט "מעוז צור":**

מעוז צור ישועתי / סימן מרדכי

מעוז צור ישועתי לך נָאָה לְשִׁבְחֵךְ
 תִּכְוֶן בֵּית תְּפִלָּתִי וְשֵׁם תְּוֹדָה נִזְבַּח (תיכון בית תפילתי- תפילה על בניין בית המקדש מחדש במהרה בימינו)
 לַעֲת תִּכְיֶן מִטְּבַח מִצָּר הַמִּנְבַּח
 אִז אֲגַמֵּר בְּשִׁיר מִזְמוֹר הַנִּכְתָּב הַמְזַבַּח

רְעוֹת שְׂבַעָה נִפְשֵׁי בְיָגוֹן כַּחֵי כָּלָה
 חַיֵּי מְרָרוּ בְּקִשֵׁי בְשַׁעְבוֹד מַלְכוּת עֲגָלָה
 וּבְיָדוֹ הַגְּדוּלָה הוֹצִיא אֶת הַסִּגְלָה
 חֵיל פְּרָעָה וְכָל זָרְעוֹ יָרְדוּ כְּאֶבֶן בַּמַּצּוּלָה (ביציאת מצרים)

דְּבִיר קִדְשׁוֹ הַבִּיאֲנִי וְגַם שֵׁם לֹא שִׁקְטֵתִי (הגענו לארץ ישראל)
 וּבָא נוֹגֵשׁ וְהַגְּלִנִי כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי (אך נבוכדנאצר הגלה אותנו כי עבדנו עבודה זרה)
 וַיִּין רַעַל מִסִּכְתִּי כְּמַעַט שְׁעַבְרָתִי
 קֶץ בָּבֶל זָרְבָּל לְקֶץ שְׂבַעִים נוֹשַׁעְתִּי (לאחר 70 שנות גלות, עלינו שוב לארץ בימי עזרא וזרובבל)

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוּשׁ בְּקֶשׁ אֲגַגִּי בֶן הַמִּדְיָא (המן רצה להרוג את מרדכי (=ברוש))
 וְנִהְיֶתָה לוֹ לֶפֶחַ וּלְמוֹקֵשׁ וְנִאֲוָתוֹ נִשְׂבָּתָה (אך המן לא הצליח בזממו והוא נתלה לבסוף)
 רֹאשׁ יְמִינִי נִשְׂאֵת וְאוֹיֵב שְׂמוֹ מְחִיתָ (מרדכי משבט ימיני- בנימין)
 רַב בְּנִי וְקִנְיָנוֹ עַל הָעֵץ תִּלִּיתָ (כל עשרת בני המן נתלו על העץ)

וְנִינִים נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזִי בִימֵי חֲשֵׁמְנִים (בימי החשמונאים- יהודה המכבי ואחיו)
 וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מְגִדְלִי וְטַמְאוּ כָּל הַשְּׂמִנִים (היוונים חיללו את קדושת המקדש)
 וּמְנוֹתַר קִנְקֵנִים נַעֲשָׂה נֶס לְשׁוֹשְׁנִים (נהיה נס ומצאו את פך השמן הטהור)
 בְּנֵי בִינָה יָמִי שְׂמוֹנָה קִבְּעוּ שִׁיר וְרַנְנִים (קבעו 8 ימים לחג החנוכה)

הַשּׁוֹף זְרוּעַ קִדְשֶׁךָ וְקִרְבֵךָ קֶץ הַשּׁוֹעָה
 נִקֵּם נִקְמַת עֲבָדֶיךָ מֵאִמָּה הַרְשָׁעָה
 כִּי אֲרָכָה הַשּׁוֹעָה וְאִין קֶץ לִימֵי הַרְעָה
 דָּחָה אֲדַמּוֹן בְּצַל צִלְמוֹן הַקֵּם לָנוּ רוּעִים שְׂבַעָה

■ כמה בתים יש בפיוט זה? _____ איזה תקופות מוזכרות בפיוט זה? _____

מעט פרטים על הפיוט:

הפיוט עוקב בצורה שירית אחר תולדות עמו, ומשבח את אלקים שחילץ את עם ישראל מכל הגלויות הרעות שבהן היה שרוי. שיר הזמר הנודע שהשתלב בסדר הדלקת נרות החנוכה בקהילות ישראל שבארצות אירופה הנוצרית, חתום בראשי מחרוזותיו באקרוסטיכון 'מרדכי חזקי' (ח-שוף ז-רוע ק-דשד), והוא נתחבר ככל הנראה באיזור אשכנז בשלהי ימי הביניים.

■ **ברכות ההדלקה:**

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף א
המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות: להדליק נר חנוכה, ושעשה נסים, ושהחיינו

1. ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר של חנוכה
 2. ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה
 3. ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה
- 2) בלילה השני והלאה מברכים רק את ברכת "להדליק נר של חנוכה" וברכת "שעשה נסים", בלי ברכת שהחיינו

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף ב
מליל ראשון ואילך מברך שתיים: להדליק, ושעשה נסים. הגה: ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק (מהרי"ל).

הרמ"א קבע כלל ע"פ המהרי"ל, שראשית יש _____ ורק אז _____
זאת משום שכל הברכות מברך "עובר לעשייתן", כלומר קודם הברכה ואז מעשה המצווה.

■ מי היה המהרי"ל?

רבי יעקב בן משה מולין, מהרי"ל, נולד במגנצא שבגרמניה בשנת ה"א ק"כ (1360) לערך. הוא למד בישיבות אוסטריה. בשנת ה"א קמ"ז (1387), לאחר מות אביו, ייסד ישיבה במגנצא, ובמהרה נודע כמנהיגה הרוחני של יהדות אשכנז. רבני הדור המפורסמים, ביניהם מהרי"י וייל, היו תלמידיו. שאלות בהלכה נשלחו אליו מכל ארצות אירופה.

פירוש ראשי התיבות מהרי"ל מורינו הרב _____ והיכן נולד? _____
ייסד ישיבה ב _____ ונודע כ _____

■ מה אומרים לאחר הדלקת הנרות?

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף ד
אחר שהדליק, אומר: הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות וכו'.

המקור לכל ההלכות הללו ולאמירת פיוט "הנרות הללו" הוא ממסכת סופרים

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק כ הלכה ד

כיצד מברכין,

ביום הראשון המדליק מברך שלש, והרואה שתיים.

המדליק אומר, ברוך אתה יי אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציוונו להדליק נר של חנוכה,

ומתנה ואומר, הנירות האילו אנו מדליקין על הישועות ועל הניסים ועל הנפלאות, אשר עשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, וכל שמונת ימי חנוכה הנירות האילו קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד, כדי להודות שמך על נפלאותיך ועל ניסידך ועל ישועתיך;

ואומר, ברוך אתה שהחיינו;

ואומר, ברוך אתה שעשה נסים. אילו למדליק...

מיכאן ואילך, המדליק מברך להדליק, ומתנה; והרואה אומר, שעשה נסים.

■ מהי "מסכת סופרים"?

מסכת סופרים הינה מסכת מתוך המסכתות הקטנות שנמצאות בדר"כ בסוף סדר נזיקין בתלמוד הבבלי. המסכת נכתבה ככל הנראה בתקופת הגאונים, במאה ה-8 לסה"נ. יש בה מנהגים שונים שאינם מוזכרים בתלמוד הבבלי.

■ דרך הדלקת הנרות:

השו"ע הסביר כיצד יש להדליק את הנרות

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף ה

יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין; וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לשני נרות הראשונות, יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה, ואח"כ יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה; נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס

■ הדלקת נרות החנוכה ביום שישי:

ביום שישי, יש להדליק את נרות החנוכה עבור ליל שבת, מבעוד יום. זאת משום, שהדלקת נרות החנוכה היא רק מצווה מדרבנן, ואין היא דוחה את איסור הדלקת האש של שבת שהינו מדאורייתא. על כן יש להקדים את הדלקת נרות החנוכה, קודם הדלקת נרות השבת.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעט סעיף א

בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחלה ואח"כ נר שבת. הגה: ומברך עליהם כמו בחול, אף על פי שמדליקין בעוד היום גדול (ת"ה סי' ק"ב).

ממתי ניתן להדליק נרות חנוכה קודם כניסת השבת? מזמן פלג המנחה, כמו כל יום בחנוכה. כלומר, בכל יום בחג החנוכה ניתן להדליק את נרות החנוכה מזמן פלג המנחה, בתנאי שיש מספיק שמן, כך שהנר ידלוק עד לחצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

התורה מצווה אותנו להקריב את קרבן התמיד השני בכל יום בזמן של "בין הערביים". כלומר בזמן שבו השמש נוטה להתחיל לשקוע.

בכל יום יש לנו 12 שעות זמניות. כלומר, לוקחים את היום כולו ומחלקים אותו ל-12 חלקים, אך יש מחלוקת מה מוגדר כ"יום":

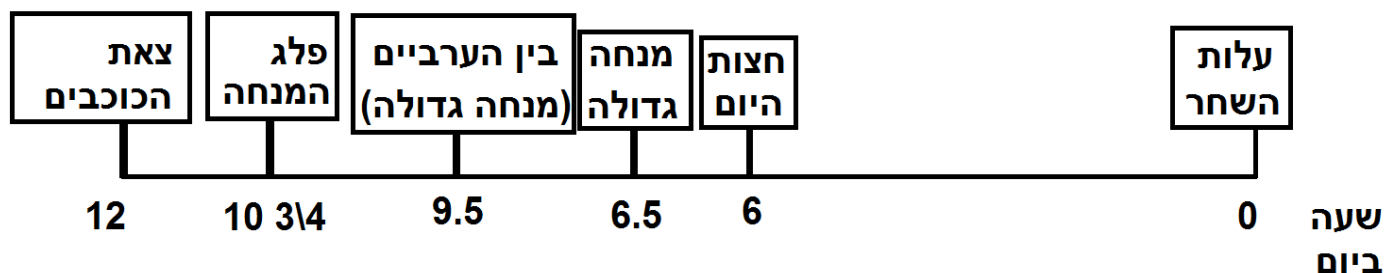
א. לדעת הגר"א- מזריחת השמש (הנץ) ועד השקיעה

ב. לדעת המגן אברהם- מעלות השחר ועד צאת הכוכבים

אם ביום יש לנו 12 שעות, אז מחצות היום ועד השקיעה יש לנו 6 שעות. זמן בין הערביים הוא בשעה 9 וחצי. כלומר נשאר עד השקיעה עוד שעתיים וחצי.

אם נקח את זמן הקרבת התמיד שהוא בבין הערביים, שזה נקרא מנחה קטנה (מנחה גדולה היא בשעה 6 וחצי), ונעשה לה "פלג", כלומר חצי, נחצה אותה, אז נקבל ש-12 פחות 9.5 זה 2.5 וחצי (פלג) מ-2.5 זה שעה ורבע. כלומר, זמן פלג המנחה הוא שעה ורבע קודם השקיעה שזה בשעה 10 ושלושת רבעי השעה.

משעה זו, של 10:34 ביום, שזה פלג המנחה, ניתן להדליק בכל יום נרות חנוכה, אם הם ידלקו עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

עלות השחר : 05: 05

חצות היום : 11: 43

מנחה גדולה : 12: 13

מנחה קטנה : 14: 39

פלג המנחה : 15: 42

כניסת שבת : 16: 25

שקיעת החמה : 16: 46

צאת הכוכבים : 17: 04

חצי שעה לאחר צאת הכוכבים : 17: 34

נמצא שניתן להדליק נרות חנוכה משעה _____ ויש להקפיד שנרות החנוכה ידלקו עד שעה _____

■ הבדלה במוצאי שבת של שבת חנוכה:

במוצאי שבת- מה יש להקדים- הבדלה או הדלקת נר חנוכה?

השולחן ערוך פסק שבבית הכנסת, יש להקדים את הדלקת נרות החנוכה, לפני ההבדלה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרפא סעיף ב

מדליקין נר חנוכה בבה"כ (בבית הכנסת) קודם ההבדלה

המשנה ברורה הסביר בטעמו של דבר

משנה ברורה שם ס"ק ב

דאף דמצות הבדלה תדירה מ"מ כל מה דנוכל לאחר לצאת מן השבת עדיף טפי וגם בהדלקה יש פרסומי ניסא

המשנה ברורה הסביר שיש עדיפות לאַחַר את ההבדלה, בגלל ש _____

וכמו כן יש עניין כמה שיותר להקדים את הדלקת נרות החנוכה בגלל ש _____

- אולם מה יש לעשות בבית? האם גם בבית יש להקדים את הדלקת נרות החנוכה?

המשנה ברורה כתב שיש מחלוקת גדולה בעניין זה, ולכן כל אחד יכול לעשות כרצונו, וזה בסדר מבחינת ההלכה.

הבן איש חי, הכף החיים, הרב וואזנר זצ"ל, החזון איש והסטיינעפלר כתבו שיש להבדיל קודם, ורק לאחר מכן להדליק את נרות החנוכה. זאת משום, שאסור ליהנות מאור של אש קודם ההבדלה, ובחנוכה יש הנאה מה"שמש" של החנוכה.

לעומת זאת, האבני נזר, החיי אדם, החתם סופר, והגרש"ז אוירבך כתבו שיש להקדים את נרות החנוכה לפני ההבדלה, כמו בבית הכנסת.

הגאון הרב יוסף חיים זוננפלד זצ"ל היה מבקש שייכנו לו את נרות החנוכה על פתח הבית, כך כשהוא חוזר מתפילת ערבית בצאת השבת של חנוכה, הוא "פגע" בהם תחילה לפני שראה את נר ההבדלה, וכיון ש"אין מעבירין על המצוות", הוא הדליק קודם את נרות החנוכה.